

Saemie Policy jih mål reeremen tjielten –

Policy och mål samiskt förvaltningsområde

Kråavvan lusprien tjielte – Krokoms kommun

- Kråavvan lusprien tjielten saemien reeremedajvesne mijjeh göökte kulturrh jih göökte gielh utnebe mah seammavyörtegs
- I Krokoms kommuns samiska förvaltningsområde har vi två kulturer och två språk som har lika värde

Vi gör plats för växtkraft

Krokoms kommuns styrdokument

POLICY – Krokoms kommuns hållning

STRATEGI – avgörande vägval för att nå målen

PROGRAM – verksamheter och metoder i riktning mot målen

PLAN – aktiviteter, tidsram och ansvar

RIKTLINJER – rekommenderade sätt att agera

REGLER – absoluta gränser och ska-krav

Fastställt av: Kommunfullmäktige

Datum: 20180927

För revidering ansvarar: Samrådsgruppen för samiskt förvaltningsområde, Kanslichef

Dokumentet gäller för: Krokoms kommun

Dokumentet gäller till och med: 2020

Förord

För att förverkliga regeringens minoritetspolitiska strategi antogs en Handlingsplan under 2010 i kommunfullmäktige. Handlingsplanen har sedan dess reviderats i takt med att verksamheten utvecklas. Den beskriver kommunens övergripande mål och förvaltningarnas ansvar och ska samtidigt vara ett verktyg i det dagliga och långsiktiga arbetet med att skydda de lagliga rättigheterna och att stärka samernas ställning.

Nu fattar kommunfullmäktige ett nytt beslut kring policy och mål och ger kommunstyrelsen i uppdrag att utforma en strategi som ska förverkligas via handlingsplaner i respektive förvaltning. Strategin ska spegla de åtgärdsförslag som är framtagna av samrådsgruppen för samiskt förvaltningsområde och beskriven i ”handlingsplan samiskt förvaltningsområde”.

Berörda förvaltningar ska alltså ta fram en egen aktivitetsplan som svarar mot målen i detta policy- och måldokument och den av kommunstyrelsen beslutade strategin.

Detta dokument gäller för åren 2018 – 2020 och ska därefter revideras.

Innehåll

1	Policy för Krokomsamisk förvaltningskommun	7
1.1	Mål	7
1.2	Förväntad effekt	7
1.3	Samverkan med samerna	7
1.3.1	Mål	7
1.3.2	Förväntad effekt	7
1.4	Samarbete över kommun-, läns- och nationsgränser	7
1.4.1	Mål	8
1.4.2	Förväntad effekt	8
1.5	Informationsskyldighet och synliggörande	8
1.5.1	Mål	8
1.5.2	Förväntad effekt	8
1.6	Rätten att använda samiska hos myndigheter	8
1.6.1	Mål	9
1.6.2	Förväntad effekt	9
1.7	Förskoleverksamhet	9
1.7.1	Mål	9
1.7.2	Förväntad effekt	10
1.8	Grundskolan	10
1.8.1	Samiskt perspektiv F-9	10
1.8.2	Modersmålsundervisning	10
1.8.3	Mål	10
1.8.4	Förväntad effekt	11
1.9	Fritidshemmet	11
1.9.1	Mål	11
1.10	Bibliotek	11
1.10.1	Mål	11
1.11	Myndighetsutövning (SoL, LSS, HSL)	11
1.11.1	Mål	11
1.12	Äldreomsorg (särskilt boende, hemtjänst, legitimerad personal)	11
1.12.1	Mål	12
1.13	Öppna enheten	12
1.13.1	Mål	12
1.14	Verksamheten stöd och service	12
1.14.1	Mål	12
1.15	Personalutveckling och utbildning	12
1.15.1	Mål	12
1.16	Kultur	12
1.16.1	Mål	13
1.17	Näringsliv	13
1.17.1	Mål	13
1.18	Arbetet på lång sikt	13
2	Kunskapsbilaga	14
2.1	Samer och samisktalande i kommunen	14
2.1.1	Samebyarna	14
2.2	Närheten till samiska institutioner	15
2.3	Särställning - ursprungsbefolkning	15
2.4	Regerings mål	16
2.5	Kommunens skyldigheter – en sammanfattning	16
2.6	Bakgrund	16

2.7	Sveriges internationella ansvar	16
2.8	Brister och möjligheter	17
2.9	Det samiska språket.....	17
2.9.1	Språksituationen i dag	17
2.9.2	Hotet mot det sydsamiska språket	18
2.9.3	Revitaliseringens roll för att öka användning av samiska språk ..	18

1 Policy för Krokoms samisk förvaltningskommun

Urfolket samerna är en viktig del av kommunens historiska kulturarv och en viktig del av vårt samhälle idag.

Den samiska kulturen utgör en tillgång som berikar Krokoms kommun, både i ett historiskt perspektiv och med tanke på dagens mångfald och sysselsättning. Ett stort antal personer och företag har sin bärning som en direkt följd av rennäringen och den samiska kulturen. Den samiska närvaron ska ses som en resurs med goda utvecklingsmöjligheter, vilket i sin tur har betydelse för Krokoms attraktionskraft och möjligheten att skapa nya arbetstillfällen. Det är av värde för Krokoms kommun att främja och utveckla det samiska språket och de samiska näringarna.

Samernas rättigheter särskilt ska beaktas. Nämnderna ska beskriva i sina mål hur nämnden arbetar med kunskap och tillämpning av lagen om nationella minoriter och minoritetsspåk med utgångspunkt i kommunens handlingsplan.

1.1 Mål

- I Krokoms kommuns samiska förvaltningsområde har vi två kulturer och två språk som har lika värde.

1.2 Förväntad effekt

- Det samiska språket och kulturen synliggörs
- Att samiska språket har samma status som svenskan.
- Samiskan hörs talas på fler ställen vid fler tillfällen.
- De samiska näringarna ges likvärdiga möjligheter och förutsättningar som övriga näringar inom kommunen.

1.3 Samverkan med samerna

Krokoms kommun ska ge samer möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och samråda med samiska representanter i sådana frågor.

1.3.1 Mål

- Vi har fungerande samråd mellan kommunen och den samiska befolkningen där frågor som berör samer alltid hanteras.

1.3.2 Förväntad effekt

- Långsiktighet i de samiska frågorna.
- Målen i handlingsplanen blir verklighet.

1.4 Samarbete över kommun-, läns- och nationsgränser

En rad kommuner ingår i det samiska förvaltningsområdet. Samarbete med andra kommuner kan ge både ekonomiska och praktiska fördelar. Idag finns ett nätverk, Praettie, där samordnare från samtliga sydsamiska förvaltningsområden träffas och utbyter erfarenheter.

Det sydsamiska området omfattar även Krokoms grannkommuner på norsk sida. Krokoms deltar i dag i ett mitt-skandinaviskt samverkansarbete som omfattar Strömsunds kommun, Krokoms kommun samt kommunerna Lierne och Röyrvik i Trøndelag. Inom ramen för denna samverkan eller på annat sätt ska samarbete etableras med norska motsvarigheter.

Ytterligare en samarbetspartner är Region Jämtland/Härjedalen, som genomför särskilda insatser på detta område när det gäller sjuk- och hälsovård.

1.4.1 Mål

- Krokoms kommun ska vara en aktiv part i samarbete med andra aktörer inom minoritetspolitiken.

1.4.2 Förväntad effekt

- Samordningsvinster
- Vi får utbyta idéer till åtgärder, som riktas mot samma mål som vi själva har.

1.5 Informationsskyldighet och synliggörande

Förvaltningsmyndigheter ska när det behövs på lämpligt sätt informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt den nya lagen.

Även i övrigt ska myndigheterna främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. De nationella minoriteternas nutida och historiska närvaro samt deras språk och kulturer behöver aktivt synliggöras i det svenska samhället som en del av vårt gemensamma svenska kulturarv.

Information och synliggörande kan omfatta kanaler som webbsidor, trycksaker, informationsträffar, utställningar, seminarier, annonser och skyltning.

När det gäller ortnamn har Trafikverket ett särskilt uppdrag att intensiviera sitt arbete med skyltning av minoritetsspråkiga ortnamn.

1.5.1 Mål

- Tvåspråkig skyltning som visar språkens lika värde ska finnas både i inne- och utemiljöer.
- Verka för att höja allmänbildning om urfolket samerna och den samiska kulturen, både i kommunens egen verksamhet och bland allmänheten.

1.5.2 Förväntad effekt

- Fördomar byts till förståelse
- Svenskan och samiska har samma status

1.6 Rätten att använda samiska hos myndigheter

Enskilda har rätt att använda samiska vid muntliga och skriftliga kontakter med kommunen i ärenden där den enskilde är part eller ställföreträdare för part. Om

den enskilde använder samiska i ett sådant ärende är myndigheten skyldig att ge ett muntligt svar på samma språk. Enskilda har rätt att på begäran få en skriftlig översättning av beslut och beslutsmotivering på samiska.

Kommunen har enligt lagen möjlighet att fastställa särskilda tider och särskild plats för att ta emot besök av enskilda som talar samiska.

1.6.1 Mål

- Motivera och möjliggöra för den samiska befolkningen att använda samiska i kontakt med kommunen.

1.6.2 Förväntad effekt

- Antalet tillfällen att tala samiska ökar

1.7 Förskoleverksamhet

Sverige har ett internationellt åtagande genom EU:s ramkonvention om landsdels eller minoritetsspråk. Detta innebär ett särskilt ansvar att främja och utveckla det samiska språket i förskolan.

Grunden för barns språkutveckling och den senare språkkompetensen och identiteten läggs i förskoleålder. Barn och ungdomar är därför en nyckelgrupp i arbetet med att trygga samiskans ställning. En förutsättning är att föräldrarna är informerade om barnens rättigheter och att modersmåls lärare och personal i förskolan har god kompetens. En annan förutsättning är god tillgång till litteratur och annat material som kan användas i den pedagogiska verksamheten.

Flerspråkighet ska ses som en styrka. Forskning visar att inläring och behärskning av två eller flera språk skapar bättre förutsättningar att lära sig även andra språk.

Enligt lagen om nationella minoriteter och språklagen har kommunen skyldighet att erbjuda plats i förskoleverksamhet där hela eller en väsentlig del av verksamheten bedrivs på samiska.¹

”Att bedriva en verksamhet där det svenska och samiska språket samt de två kulturerna har lika värde genom att förskolan har en tydlig samisk språkmiljö. Förskolan ska vara en trygg språkarena för de samiska barnen”

1.7.1 Mål

- Kommunen ska erbjuda verksamhet i förskolan, helt² på samiska för samiska barn. Verksamheten ska ge utrymme för att alla samiska barn kan utveckla sitt samiska språk.
- Förskolan ska vara en aktiv part för revitalisering av samiskan.
- Verksamheten arbetar för att skapa förståelse för och kunskap om samisk tradition och kultur.

¹ Nytt lagförslag – Nästa steg

² Naestie och Vikebo

- Barnen ska höra samiskan talas enligt så kallad språkbadsmodell så att målet med revitalisering³ uppnås. Utgångspunkten är att vi har två kulturer och två språk som har lika värde i vårt område.

1.7.2 Förväntad effekt

- Barnen får utveckla ett starkt språk och samisk identitet
- Antalet personer som talar samiska ökar
- De samiska språken får en högre status

1.8 Grundskolan

1.8.1 Samiskt perspektiv F-9

Grundskola ska i ett nära samarbete med förskolan vidareutveckla de grundläggande kunskaper som förskolan tillgodoser. Rektor ska initiera ett nära samarbete mellan skola och fritidshem för att bilda en helhet i det samiska perspektivet för varje samiskt barn. Även för barn med språktillhörighet till kommunen, där barnen bor i annan kommun eller annat land ska ha möjlighet att regelbundet få undervisning i kommunens skolor under vissa perioder.

I samiskt förvaltningsområde ska Lgr11 omsättas på sådant sätt att alla elever oavsett etnisk bakgrund är väl insatta i det samiska perspektivet och vårt områdes unika historia, se vidare Kunskapsbilaga (kap 2).

1.8.2 Modersmålsundervisning

Barn och unga med ett annat modersmål än svenska har enligt skollagen kap 13 § 7 rätt till modersmålsundervisning i grund- och gymnasieskolan. För samiska gäller att undervisning ska ske även om det finns bara en enda elev och även om språket inte används som dagligt umgängesspråk i hemmet.

För modersmålsundervisningen ska enligt skollagen kursplan i samiska för sameskolan användas.

Det är viktigt att samiska barn får möjlighet att tillgodogöra sig traditionella kunskaper som finns inom de samiska näringarna.

1.8.3 Mål

- Krokoms kommun ska verka för att sameskolstyrelsen väljer att etablera en sameskola i kommunen.
- Samiska barn ska uppnå tvåspråkighet före årskurs 6 inom de skolor som idag har modersmålsundervisning/ integrerad samisk undervisning. Eleverna ska stimuleras till tvåspråkighet tillsammans med andra elever nära i ålder.
- Kommunen skapar undervisningssituationer som möjliggör att samiska elever kan tillgodoräkna sig traditionella kunskaper i de samiska näringarna i den ordinarie undervisningen. Detta upplevs som naturligt och självklart för alla elever och personal.

³ SOU 2017:60 sid. 167-169 samt 6.1.3

1.8.4 Förväntad effekt

- Uppnå två-språkig jämlikhet
- Flera som talar samiska.
- Samisk kultur och traditionell kunskap synliggörs inom skolan.

1.9 Fritidshemmet

Fritidshemmets uppdrag är att tillvarata elevers intresse, erfarenheter och bidra till att stötta varje elev i deras sociala emotionella och intellektuella utveckling. I samiskt förvaltningsområde ska samiskt perspektiv på uppdraget tillvaratas.

Fritidshemmet är en viktig länk i det arbete som grundskolan gör för att synliggöra det samiska perspektivet.

1.9.1 Mål

- Kommunen bedriver fritidshem på samiska på de skolor där samisk integrering finns.
- I fritidshem med samiska elever ska den samiska kulturen synliggöras och verksamheten ska utgå från målsättningen två kulturer och två språk som har lika värde.

1.10 Bibliotek

Biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt samer bland annat genom att erbjuda litteratur på samtliga samiska varieteter.

1.10.1 Mål

- Biblioteken har ett särskilt ansvar för att nå målen under punkt 1.4.1 i handlingsplanen.
- Litteraturen ska vara lättillgängligt och uppdaterad. Litteraturen ska presenteras och synliggöras på ett smakfullt sätt.

1.11 Myndighetsutövning (SoL, LSS, HSL)

1.11.1 Mål

- Personer som jobbar med myndighetsutövning i Krokoms kommun ska ha en kunskap om samers erfarenheter, behov och rättigheter så att samer i Krokoms kommun kan leva och verka hela sitt liv på ett ur samiskt perspektiv hälsofrämjande sätt.

1.12 Äldreomsorg (särskilt boende, hemtjänst, legitimerad personal)

De äldre är ofta bärare av språk och kultur samt värnare av traditioner. Det är viktigt att de äldre som pratar samiska kan fortsätta att använda sitt språk. Det är viktigt även av den anledningen att det språk som man senast har lärt sig kan försvinna med åldern, medan däremot kunskaperna i modersmålet består.

Omfattningen av den äldreomsorg som erbjuds på samiska blir beroende av hur många som önskar omsorg av personal som talar språket, vilken typ av omsorg de önskar samt tillgången på språkkunnig personal.

Enligt minoritetsspråklagen har samer i förvaltningskommunerna rätt till service och omvårdnad inom ramen för äldreomsorg helt eller delvis på samiska.

1.12.1 Mål

- Äldreomsorgen ska genom olika aktiviteter lyfta fram och uppmärksamma den samiska kulturens betydelse för äldre människor. Kommunen ska tillgodose de behov som finns när det gäller omvårdnad.

1.13 Öppna enheten

1.13.1 Mål

- Verksamheten ska beakta den samiska kulturens betydelse och inverkan för människor med samisk bakgrund i utformandet och genomförandet av insatser.
- Kommunen ska tillgodose de behov som finns när det gäller insatser utifrån socialtjänstlagen.

1.14 Verksamheten stöd och service

1.14.1 Mål

- Verksamheterna ska genom olika aktiviteter lyfta fram och uppmärksamma den samiska kulturens betydelse för människor med samisk bakgrund. Kommunen ska tillgodose de behov som finns när det gäller insatser utifrån SoL och LSS.

1.15 Personalutveckling och utbildning

Förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i samiska där detta behövs i enskildas kontakter med myndigheten. En grundförutsättning är att ansvariga tjänstemän är tillräckligt insatta i minoritetslagstiftningen och att det i övrigt i förvaltningen finns både språkkunskaper och kunskap om samerna som Sveriges urbefolkning. Exempel på aktiviteter är utbildningar, informationsträffar och seminarier.

1.15.1 Mål

- Att samiska språk och kultur är en naturlig del av samtliga kommunala processer. Vid nyrekrytering till kommunala enheter ska anges att kunskap i något minoritetsspråk är meriterande

1.16 Kultur

Krokoms kommun verkar i nära samarbete med organisationer och föreningar för att utveckla den lokala kulturverksamheten, så att den främjar både kommuninnevånarnas och besökarnas kulturella välfärd samt kommunens och regionens utveckling.

Ett brett kulturutbud ska erbjudas både barn och vuxna, med förankring i det lokala föreningslivet och bygdens traditioner och historia. Inom ramen för kommunens ambitioner är det därför viktigt att via olika kulturella uttrycksmedel uppmärksamma och främja den samiska kulturen.

1.16.1 Mål

- Ett kulturutbud som på olika sätt synliggör och ökar kunskapen om och upplevelsen av den samiska kulturen.

1.15.2

- Krokoms kommun driver aktivt på så att Gaaltije sydsamiskt centrum blir ett nationellt sydsamiskt centrum.

1.17 Näringsliv

1.17.1 Mål

- Utveckla kommunens kontakter med samiska näringslivet genom bra interna samarbeten
- Skapa en större förståelse för företagens behov och att skapa tillitsfulla och långsiktiga relationer mellan kommunen och det samiska näringslivet.

1.18 Arbetet på lång sikt

Intentionerna i den nya minoritetspolitiken (Lagen om Nationella Minoriteter, Språklagen och Skollagen) och målet kräver ett långsiktigt och kontinuerligt arbete. Detta måste tas i beaktning i beslut som tas i förhållande till tjänster som kan ha betydelse för möjligheten att uppfylla dessa lagar och mål.

2 Kunskapsbilaga

2.1 Samer och samisktalande i kommunen

Antalet samer i kommunen är svårt att beräkna. Beräkningen enligt Sametingets språkhandbok utgår från antalet samer som är registrerade i röstlängden till sametingsvalet (ca 200). Det faktiska antalet är sannolikt betydligt högre, eftersom alla samer inte har registrerat sig i röstlängden.

Antalet aktivt samisktalande är färre, men bedömningen är att det finns ett stort antal vuxna som har samiska som passivt språk. Det innebär att det här finns en dold resurs i det fortsatta arbetet med handlingsplanen och revitaliseringen.

Uppgiften har bland annat framkommit vid de informationsmöten som har hållits i Änge och Rötvik.

Under hösten 2010 genomförde Kråavvan lusprien tjjelte⁴ en kartläggning av sina verksamheter i enlighet med rekommendationen i Sametingets språkhandbok. Resultatet av kartläggningen redovisas inom respektive verksamhetsområde.

2.1.1 Samebyarna

Inom Jämtlands län finns sammanlagt elva samebyar som bedriver renskötsel. Tre av dessa finns inom Krokoms kommun.

Njaarke sameby

Njaarke sameby ligger i nordvästra Jämtland och har åretruntmarker (5 050 km²) inom kommunerna Krokoms och Åre. På sommaren betar renarna främst i fjällområdena, Sösjöfjällen och Oldfjäll. Samebyn har sina vinterbetesmarker inom kommunerna Berg, Bräcke, Krokoms, Åre och Östersund. De som bedriver renskötseln i Njaarke sameby bor huvudsakligen inom Offerdals socken i byarna Åkroken, Frankrike, Valla, Viken, Rise, Änge. Njaarke sameby är en av Sveriges minsta samebyar med fem renskötsel företag och cirka 30 medlemmar. Historisk forskning har visat att det har bedrivits renskötsel redan före 1000-talet inom samebyns område.

Jovnevaerie sameby

Jovnevaerie Sameby ligger i mellersta Jämtland och har åretruntmarker (9 712 km²) inom Krokoms kommun. Sommartid betar renarna huvudsakligen i fjällområdet Grubbdalsfjäll mot norska gränsen. Vinterbetesmarkerna finns inom kommunerna Bräcke, Krokoms, Ragunda, Sundsvall, Änge och Östersund.

Samebyn har nio renskötsel företag med cirka 50 medlemmar. De bor bland annat i byarna Frankrike, Olden, Rönnöfors, Åflo, Jänsmässholmen samt Stora Stensjön.

Jiingevaerie sameby

Jiingevaerie Sameby ligger i norra Jämtland och har åretruntmarker och sommarbete (22 508 km²) inom Krokoms kommun. Sommartid betar renarna

⁴ Krokoms kommun

i Hotagenfjällen och i Lijre nationalpark i Norge. Vinterbetesmarkerna finns inom kommunerna Bräcke, Härnösand, Kramfors, Krokom, Ragunda, Sollefteå, Strömsund, Sundsvall, Timrå, Ånge och Östersund. Medlemmarna bor i Valsjöbyn, Gunnarvattnet, Gäddede, Fagerdal och på andra orter i området. Totalt har samebyn nio renskötsel företag med cirka 50 medlemmar.

2.2 Närheten till samiska institutioner

Krokom är grannkommun till Östersund. Där finns flera samiska institutioner som har betydelse för hela det sydsamiska området.

I Östersund har Sametinget en förhållandevis omfattande verksamhet. Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament, med det övergripande uppdraget att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige. Det samiska parlamentet består av 31 ledamöter som utses vid allmänna val vart fjärde år. Antalet tjänstemän vid myndigheten är sammanlagt 50.

Huvudkontoret ligger i Kiruna. Kontor finns även i Jokkmokk, Tärnaby och Östersund. För närvarande är nio tjänster lokaliserade till Östersund. Här finns avdelningschefen för Samiska näringar, miljö och samhälle, projektledare för statistik samt enhetschef och handläggare för Landsbygdsprogrammet.

Samiskt språkcentrum, en av Sametingets avdelningar, har arbetsledare och språkkonsulent lokaliserade till Östersund. Uppdraget är att aktivt främja och stimulera ökad användning av samiska i samhället, att bistå med sakkunskap, att utveckla metoder för att stärka enskildas förutsättningar att återta de samiska språken samt att sprida kunskap om revitalisering.

Samiskt informationscentrum, ytterligare en avdelning inom Sametinget, har till uppgift att öka människors kunskaper om samer och samisk kultur. I uppdraget ingår bland annat att svara på frågor, initiera och medverka vid arrangemang och kampanjer. Syftet är öka tillgången på information, att göra den lättillgänglig och på alla sätt främja informationen om det samiska i samhället. Två informatörstjänster är lokaliserade till Östersund.

I Östersund finns en webbredaktör för regeringens hemsida minoritet.se. Hemsidan administreras av Sametinget.

Även en handläggare för EU-programmet Interreg Nord finns lokaliserad till Östersund.

Gaaltije, sydsamiskt kulturcentrum i Östersund, driver en rad projekt i syfte att synliggöra den sydsamiska kulturen och stärka det samiska näringslivet. Gaaltije sysselsätter för närvarande fyra personer.

2.3 Särställning - ursprungsbefolkning

Samerna har en särställning i egenskap av ursprunglig befolkning i Sverige. Krokoms kommun har valt att från och med den 1 maj 2010 ingå i förvaltningsområdet för det samiska språket. Lagen om nationella minoriteter ställer särskilda krav på förvaltningskommunerna i arbetet med att stärka de nationella minoriteternas rättigheter. Ett särskilt ansvar att skydda och främja de nationella minoritetsspråken har införts.

2.4 Regerings mål

Regeringens minoritetspolitiska strategi -Från erkännande till egenmakt-regerings strategi för de nationella minoriteterna (prop.2008/09:158), syftar till att:

- motverka diskriminering och utsatthet,
- säkerställa en bättre efterlevnad av Europarådets ramkonvention och minoritetsspråkskonventionen,
- stärka de nationella minoriteternas egenmakt och inflytande, samt
- främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken.

2.5 Kommunens skyldigheter – en sammanfattning

För Krokoms kommun innebär den minoritetspolitiska strategin insatser inom följande områden:

- Kommunen har skyldighet att informera samerna om deras rättigheter.
- Kommunen har skyldighet att främja samernas språk och kultur.
- Samerna har rätt till inflytande i frågor som berör dem.
- Samer ska kunna använda det samiska språket i kontakter med Krokoms kommun.
- Samer har rätt till förskoleverksamhet där hela eller en väsentlig del på samiska.
- Samer har rätt till äldreomsorg där hela eller en väsentlig del på samiska.
- Samernas nutida och historiska närvaro samt deras språk och kultur behöver aktivt synliggöras.

2.6 Bakgrund

Sveriges nationella minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Minoritetsspråken är jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli.

Målet med den svenska minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande och stödja och de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Riksdagen bekräftade samernas ställning som urfolk år 1977. Innebörden av begreppet urfolk är att den samiska befolkningen levde i norra Sverige innan landet fick sina statsgränser. Regeringen fastslog också samerna som urfolk genom att ange dem som ursprungligt folk i grundlagen oktober 2010.

2.7 Sveriges internationella ansvar

Minoritetspolitiken infördes som politikområde i Sverige år 2000 i anslutning till att Sverige ratificerade Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Europarådet har i sin granskning av svensk minoritetspolitik pekat på behovet av förbättringar på en rad områden. Utifrån dessa erfarenheter presenterade regeringen i mars 2009 en ny minoritetspolitisk strategi i propositionen Från

erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna prop 2008/09:158. Den 10 juni 2009 antog riksdagen propositionen.

2.8 Brister och möjligheter

Av propositionen framgår att Sverige inte i tillräckligt hög grad har levt upp till sina folkrättsliga minoritetsåtaganden. I ett historiskt perspektiv har minoriteterna förtryckts och osynliggjorts.

Erfarenheter visar dessutom att det fortfarande råder stor okunnighet bland beslutsfattare, tjänstemän och den breda allmänheten om vilka de nationella minoriteterna är och vad minoritetsstatusen innebär.

Regeringens slutsats är därför att det behövs ett medvetet arbete för att integrera ett minoritetsinriktat tankesätt i kommuners och myndigheters arbete med dessa grupper. Utvecklingen av minoritetspolitiken är en fortlöpande process där insatser för att stärka och skydda de nationella minoriteterna ska ingå som en naturlig del i samhällets åtaganden gentemot medborgarna.”

I Europarådets fjärde rapport som kom i oktober 2011 ECRML (2011)4 beskrivs att de lagar som trätt i kraft med anledning av minoritetspolitiken har börjat leda till förbättringar på en rad områden. Det utökade förvaltningsområdet, handlingsplanerna och samrådet med minoriteten är de åtgärder som Europarådet lyfter fram som lyckade.

Kvarstår ännu mycket att göra, bl a för att höja majoritetsbefolkningens kunskaper om de Nationella minoriteterna och deras språk och kultur. Språkundervisningen i skolan den s k modersmålsundervisningen och undervisning på Nationella minoritetsspråken, den två-språkiga undervisningen är delområden som Europarådet anser Sverige ännu inte fyller ramkonventionens krav.

Innehållet i propositionen samt Europarådets rekommendationer ligger till grund för Krokoms kommuns handlingsplan.

2.9 Det samiska språket

2.9.1 Språksituationen i dag

Samiska är ett finsk-ugriskt språk som delas in i tre huvudspråk med sammanlagt nio varieteter. Huvudspråken är östsamiska, centralsamiska och sydsamiska.

Östsamiska varieteter talas på Kolahalvön i Ryssland och i nordöstra Finland. Centralsamiska varieteter talas i Finland, Norge och Sverige och sydsamiska i Norge och Sverige.

I Sverige talas nordsamiska, lulesamiska, pitesamiska, som hör till den centralsamiska huvuddialekten, samt sydsamiska och umesamiska (sydsamiska varieteter). Gränserna mellan språken är inte skarpa.

I förarbetena till lagen 1999:1175 om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar preciserades att med samiska avses de

tre samiska språken nord-, lule- och sydsamiska. Vid tillämpningen av lagen ska myndigheterna ta hänsyn till vilket samiskt språk enskilda använder.

2.9.2 Hotet mot det sydsamiska språket

Krokom ligger inom sydsamiskt område, där den så kallade språkbytesprocessen⁵ har gått mycket långt. Detta som en konsekvens av den språkpolitik som fördes i Sverige under 1900-talets första hälft. Det sydsamiska språket talas av få och bedöms vara hotat. Antalet aktiva utövare brukar uppskattas till 500 – 800 personer. En förklaring till det sydsamiska språkets tynande tillvaro är majoritetsspråkets dominans och samhällsstatus.

En vanlig företeelse är att den nuvarande föräldragenerationen har tappat språket, men att sydsamiska fortfarande talas av många äldre. Behovet av insatser för att revitalisera det sydsamiska språket bedöms vara akut.

I kommunen förekommer även andra samiska varieteter, främst nordsamiska, som talas av betydligt fler samer, uppskattningsvis 5000 – 6000 personer i Sverige.

Immersion bygger på tanken att eleven lär sig andraspråket på samma sätt som sitt modersmål, genom att använda det i verkliga kommunikationssituationer. Immersionens mål är att uppnå tvåspråkighet.

2.9.3 Revitaliseringens roll för att öka användning av samiska språk

Generellt är efterfrågan mycket låg när det gäller att använda samiska i kontakt med Krokom och andra kommuner.

Den låga efterfrågan beror enligt regeringens proposition bland annat på att samerna har osynliggjorts och assimilerats och att enskilda samer inte har känt till sina rättigheter. Det samiska språket har inte varit accepterat. Det har varit enklast att använda svenska i kontakten med myndigheterna. Propositionen konstaterar att de minoritetspolitiska målen är svåra att nå och att tillräcklig hänsyn inte har tagits till de nationella minoriteternas behov.

Exempel från Norge visar emellertid att motsvarande lagstiftning har lett till att fler använder samiska samtidigt som allt fler begär att bli bemötta på samiska i offentliga sammanhang. Sex kommuner i Nord-Norge har sedan 1995 ingått i förvaltningsområdet.

Samtidigt finns forskning som visar att moderniseringsprocessen i nationalstater leder till ökad kulturell medvetenhet om den egna etniska identiteten. Det betyder att kulturer kan revitaliseras i stället för att dö ut. Resultatet på lång sikt kan bli att allt fler kommer att använda samiska i kontakt med kommuner och andra myndigheter.

Trots att vår kommun ingått en mycket kort tid i förvaltningsområdet så ser vi redan små antydningar till ökad språkanvändning.

Följande faktorer talar för ökad efterfrågan och högre status för det samiska språket:

⁵ Den process där användandet av ett minoritetsspråk minskar till förmån för majoritetsspråket. En språkbytesprocess kan också innebära att ett språk revitaliseras.

POLICY OCH MÅL SAMISKT FÖRVALTNINGSOMRÅDE

Den nya lagen stärker minoriteternas rättigheter generellt. Därtill kommer det förstärkta skydd som gäller inom förvaltningsområdet för samiska, där Krokoms kommun ingår.

Bättre kunskap om minoriteternas rättigheter och ett ökat synliggörande ökar minoritetens vilja att använda språket.

Aktiva revitaliseringsåtgärder vidtas, till exempel genom Språkbad som genomförs utifrån den så kallade full-immersion-metoden, kurser och arbete som Samiskt språkcentrum i Östersund utför.

Närvaron av samiska institutioner i Östersund samt närheten till ett flertal samebyar underlättar arbetet.

Kommunernas åtgärder kommer aktivt att följas upp av Sametinget.